

dit moment ontbreekt in de sector. We zijn allemaal... overspannen niet, maar wel druk, vreselijk druk. Ik denk dat we gemiddeld een veel drukker en gestresseerder bestaan leiden dan iemand die pakweg in verzekeringen doet. Aan de andere kant willen we elke avond de wereld een spiegel voorhouden. Goed, tot enkele jaren geleden kon je nog een aantal vormen van stress en depressie laten zien op het toneel en zeggen: zo is het met ons gesteld. Maar ondertussen zijn de mensen aan het leren om iets anders te doen met hun stress. Ze beginnen rust te nemen. Ik vind dat wij dat ook moeten doen en daarover vertellen, vertellen wat daar de gevolgen van zijn. Maar dat kunnen we niet als we als apen blijven produceren. We moeten eerst zelf tot rust komen, ook privé. We moeten écht gaan zitten en mediteren. We moeten ophouden met (roept) 'Spelen!' en nadien (roept weer) 'Zuipen!'. Het is een automatische reflex. Ik doe het ook, heel de sector doet het: spelen en nadien met z'n allen de kroeg in. Maar het verandert wel heel je innerlijke machine, je manier van kijken, je perceptievermogen, wat je schrijft, wat je maakt. Ik zit daarop te broeden en ga eerst eens zelf uitvlooien op welke manier ik die rust kan nemen en daar iets over kan doorgeven. Ik denk echt dat we dan een ander verhaal zullen vertellen.

Gedachten in lichamen

*Etcetera: Wat heb je als regisseur of als le-
der te bieden aan een jonge acteur?*

Peter De Graef: Wanneer een acteur iets voorstelt aan een regisseur, dan moet die altijd zeggen 'ja, doe maar eens', ook al weet hij dat het niet goed is. De regisseur moet de acteur laten proberen tot die zelf zegt 'neen, het is niet goed'. Als je iets niet goed vindt, kan je dat alleen uitleggen met je hoofd, terwijl de acteur het moet voelen met zijn lichaam.

De meeste acteurs zitten ook veel te sakkeren op zichzelf. Maar je moet juist het tegen-
deel doen. De enige reden die ik kan bedenken waarom ik goed ben, is omdat het me geen fluit kan schelen. Ik amuseer me en ik verdien mijn brood. Als ik het toneel opga, zit ik volledig in die magie. Maar als je op voorhand zegt: nu zal ik mijn best eens doen, dan loop je jezelf alleen maar in de weg. En natuurlijk blijft die demon in elke acteur aanwezig. Je komt er-
gens en men zegt: 'geweldige voorstelling'. De volgende dag probeer je dat toch niet te herhalen zeker! Neen, loslaten, niets proberen, gaan zitten, laten gebeuren!

Dat kunnen is één ding, dat overbrengen is iets anders. Maar ik merk toch wel dat het helpt wanneer ik aan de studenten zeg: 'Wil je in plaats van jezelf te haten om je fouten, jezelf accepteren?' Na een tijd kan het niet anders

dan goedkomen. 'Wil je ook eens – in plaats van altijd te kijken wat niet goed is – alert zijn voor wat wél goed is?' Als acteur ben je enorm kwetsbaar. Je geeft jezelf bloot. Dat mag je toch niet doen terwijl een stuk van jezelf er met een zweep achter gaat staan. 'Leg de zweep weg en heb geduld. Ga erbij staan als een kind dat leert lopen.' Dat bedoel ik met een bepaalde methode. Ik was me daar niet zo van bewust toen ik alleen maar speelde. Maar nu moet ik iets doorgeven.

Etcetera: Word je je bewuster van je eigen spel op het ogenblik dat je begint les te geven?

Peter De Graef: In zijn globaliteit wel, maar ik word me vooral bewust van het spel van anderen en van hoe gedachten in lichamen kruipen. Als iemand denkt 'ik doe mijn best', dan zie ik dat. Als die gedachte weg is, dan zie ik het ook. Het is mooi om te zien hoe anderen in elkaar zitten. Kijken, kijken, kijken. Dan zeg je iets tegen iemand en dan zegt die 'Ah ja, natuurlijk.' Het is heel prettig. Ik moet geen tekst van buiten leren, ik moet niet gaan zitten zweeten. Alleen maar kijken. Maar wel héél intensief kijken.

Ze hebben me gevraagd: leer ons spelen. Ik zie ook hoe snel ze dat weer kwijt zijn. Bij de première is dat heel goed, dan heeft het nog adem. Maar als ik na drie weken spelen nog eens kom kijken, dan zie ik dat ze terug aan het 'spelen' zijn, dat ze terug hun oude Hollandse technieken aan het bovenhalen zijn. Dat heeft geen fond, geen basis. Het is het soort spelen dat ze vier jaar lang gedaan hebben. Daarom werken ze zo graag met mij, omdat ik zeg: 'Niet doen, bij mij mag je alleen maar doen wat je niet mag. Je moet bij jezelf zoeken wat de mensen op straat en in de keuken doen. Doe maar alsof je thuis bent.' Dan kom je op mooie dingen. Maar na een tijdje denken ze: 'Toch nog een beetje erbij spelen'.

Met onze opvoeding zijn we enorm naar ons hoofd getrokken. Nederlanders hebben dat nog een graadje erger, denk ik. Ze hebben van nature meer de neiging om de dingen te ordenen en logisch met elkaar in verband te brengen. Dat werkt tot op zekere hoogte. Hun samenleving werkt. Maar je hebt er ook fenomenen zoals Lelystad: totaal bedacht en nadien uitgevoerd. En inderdaad, nu wonen er daar mensen. Maar ja, hartstikke dood. Dat is de andere kant van logisch Nederland. Dat merk je ook bij de Nederlandse acteurs, en zelfs bij het Nederlandse publiek. Het is een publiek dat de trucendozerij op prijs stelt. Ik moet er wel bij zeggen dat ze ook het natuurlijke op prijs stellen. Maar ik zie soms Nederlandse collega's dingen doen waarvan ik denk: 'Dat is toch niet goed, open doekjes halen elke avond.' Maar

wie ben ik om te zeggen dat je dat niet moet doen? En toch, een open doekje doet er niet toe, het is niet onze job om open doekjes te halen. Wat heb je dan gemaakt? Een frulleke, iets plezants. Dat mag ook eens, maar het is niet de essentie.

Etcetera: Met welke mensen wil je in de toekomst graag samenwerken?

Peter De Graef: Ik zou niet met oudere mensen willen werken. Zelfs generatiegenoten van mij hebben al last met openstaan, omdat die al zoveel ervaring hebben en het dus zelf ook wel weten. Op een manier is dat leuk: je kan een voorstelling aan hen overlaten. Ze hebben genoeg métier om een voorstelling vijftig keer te spelen en ondertussen te laten groeien. Maar het voordeel van jonge mensen is dat ze heel open staan en tot veel bereid zijn.

Wanneer ik aan de groep denk die ik graag bijeen zou brengen dan denk ik toch dat we mensen zullen krijgen die een andere houding hebben dan de gemiddelde mens en de gemiddelde acteur, niet alleen op het toneel maar ook in het leven. Ik kom voldoende acteurs van de nieuwe generatie tegen die verdomd goed weten waarover ik het heb. Ik verschiet soms van die jonge mannekens die nu van de school komen. Ik vraag me af hoe ik het hen moet uitleggen. Ik ben veertig. Mijn ziel is veel ouder, ik zie daar veel meer in, mijn binnenwereld is groter. Maar als ik dan vraag of ze wel verstaan wat ik bedoel, stellen ze me gerust.

Doorgroeien

Etcetera: Je hebt een generatie theatermakers voor je en een generatie achter je. Hoe verhoud je je daarmee?

Peter De Graef: Enerzijds stel ik me – als één van de voorlopers van een nieuwe stijl die intussen gemeengoed geworden is – de vraag wat ik zal doen als er straks een andere stijl de 'nieuwe' stijl wordt. Anderzijds heb ik het gevoel dat ik mijn stijl nog niet eens begonnen ben. De voorbije jaren heb ik alleen nog maar geoefend.

Etcetera: Wat bedoel je?

Peter De Graef: Ik zal het anders zeggen, ik denk dat het meer met mijn privé-leven te maken heeft. Ik wil privé meer komen tot meditatie als een vast onderdeel van mijn leven, zoals eten, drinken en slapen. Daar ben ik nu nog niet aan toe, maar ik wil dat proberen, ik wil dat leren. Ik wil meer vanuit die rust schrijven en spelen. Terwijl mijn werk tot nu toe meer is voortgekomen uit hasj en alcohol, waarmee ik de dingen waarmee ik worstelde trachtte te verdoven of te verdringen. Dat soort strijd heeft goede resultaten gehad. Vanuit het op